

Verantwoordingsdag: wat is dat?

Op de derde woensdag in mei is het Verantwoordingsdag. Op die dag maakt de Algemene Rekenkamer bekend hoe de rijksoverheid in het afgelopen jaar met het geld is omgegaan. Hielden de ministers zich aan de regels? Hadden ze de zaken goed georganiseerd? En wat kwam er terecht van alle plannen die ze op Prinsjesdag presenteerden? De Algemene Rekenkamer is meer dan een jaar bezig met deze controle. Over de uitkomst gaat de Tweede Kamer in debat met het kabinet. Dit digitale magazine brengt in beeld wat Verantwoordingsdag is.

Inhoud

- 2 *Geslaagde verantwoordingsdag met één bijna-ongelukje*
- 5 *Wat je moet weten over de Algemene Rekenkamer*
- 7 *'Het verantwoordingsonderzoek is het hartritme van de Algemene Rekenkamer'*
- 10 *Verantwoordingsonderzoek, een belangrijke taak*
- 12 *Uitkomst verantwoordingsonderzoek 2022*
- 14 *Een onmisbaar rapport: de Staat van de rijksverantwoording*
- 16 *"Het gaat erom dat we samen zorgen dat ministeries beter functioneren"*
- 19 *Het verantwoordingsdebat*

**Algemene
Rekenkamer**

Geslaagde verantwoordingsdag met één bijna-ongelukje

De voorzitter van de Tweede Kamer houdt het pakketje van 24 rapporten omhoog dat ze net heeft gekregen van waarnemend president Ewout Irrgang van de Algemene Rekenkamer. Het is de derde woensdag in mei, Verantwoordingsdag. De 24 rapporten zijn een verslag van het onderzoek van de Rekenkamer naar hoe het Rijk heeft gepresteerd in het afgelopen jaar. “Er zit een mooie strik om!”, zegt de voorzitter van de Tweede Kamer. Wat ze niet weet, is dat de rapporten voor de Kamer en de media er die ochtend bijna niet waren geweest. De koerier die ze moest brengen was ziek.

Verantwoordingsdag is elk jaar een hoogtepunt bij de Algemene Rekenkamer. In het jaar ervoor hebben vele tientallen onderzoekers, stafmedewerkers, directeuren en collegeleden samen de 24 rapporten geproduceerd. Daarin geeft het college van de Rekenkamer een oordeel over de financiën, de bedrijfsvoering en de resultaten van het beleid bij het hele Rijk in het afgelopen jaar. De president van de Rekenkamer overhandigt op Verantwoordingsdag de rapporten officieel aan de Tweede Kamer en houdt een toespraak.

Luchtbel op de rivier

De rapporten van de Algemene Rekenkamer zijn een reactie op de jaarverslagen van de ministers over dat afgelopen jaar.

Daarin leggen de ministers onder andere verantwoording af over hun uitgaven, ontvangsten en verplichtingen, de financiën dus. De minister van Financiën brengt op Verantwoordingsdag de jaarverslagen naar de Tweede Kamer. Daar spreekt ze Kamerleden

Toespraak van waarnemend president in de Tweede Kamer

toe. Dit jaar gebruikt minister Kaag het beeld van de Surinaamse dichter Shrinivási: 'Het leven van de mens/is als een luchtbel op de rivier/zonet nog zondoortinteld/is het plots uiteengespat.' We moeten zuinig zijn op wat we hebben, wil de minister er maar mee zeggen. Niet alleen onze financiën moeten we voor toekomstige generaties op orde houden, maar ook de planeet.

Daarna is de beurt aan de president van de Algemene Rekenkamer. Hij vertelt over het ontstaan van Verantwoordingsdag, nog niet zo lang geleden. Hij was een jonge fractiemedewerker toen hij twee Tweede Kamerleden, 'Jan en Jan', hoorde praten over een verantwoordingsdag. Het kabinet zou voortaan op een vaste dag in het voorjaar verantwoording moeten afleggen over het afgelopen begrotingsjaar. Veel mensen in politiek Den Haag dachten dat het niets zou worden, vertelt de president. Maar het is anders gelopen.

De dijk is niet sterk genoeg

Verantwoordingsdag is een belangrijke dag geworden in het politieke jaar. En dit jaar

Na de toespraak in de Tweede Kamer

misschien nog wel extra. Het kabinet krijgt een flinke waarschuwing van de Rekenkamer: het beheer van de financiën is niet op orde. Dat heeft voor een deel te maken met de naweeën van de coronacrisis. Maar er is meer aan de hand, legt president Irrgang in zijn toespraak uit. Het financieel beheer is als een dijk die is doorgebroken. De polder is ondergelopen. Na een tijdje is de polder wel weer droog, maar dat betekent nog niet dat de dijk sterk genoeg is. Het kabinet is niet klaar voor een eventuele volgende crisis. Na het officiële moment in de Tweede Kamer haasten waarnemend president Irrgang, zijn mede-collegelid Barbara Joziassse en hun gevolg zich naar een ander deel van het

Persconferentie Nieuwspoor

BNR interviewt waarnemend president

gebouw. Daar geven ze een persconferentie. De journalisten hebben eerder die ochtend al het belangrijkste, overkoepelende rapport, de Staat van de rijksverantwoording, kunnen ophalen. Dat wil zeggen, dat was de bedoeling. Want de koerier kwam dus niet op het afgesproken tijdstip opdagen met de rapporten. Een woordvoerder zorgt gehaast dat de toegestroomde journalisten het rapport in hun mail krijgen. Zo kunnen ze zich voorbereiden op de persconferentie. Verantwoordingsdag leeft op de Haagse redacties, vertelt een radiojournalist van EenVandaag. "Ik vind het zorgelijk dat het rijk niet is voorbereid op een nieuwe crisis. Ik wil weten wat er niet goed gaat en hoe dat komt. Ik vind dat de luisteraars dat moeten weten." De rest van de dag gaat voor de collegeleden heen met een bezoek aan de minister van Financiën en de Commissie Rijksuitgaven, een commissie van Kamerleden die zich speciaal richt op de financiële controle van de regering. Daar geven ze een toelichting op hun bevindingen. Verder spreken ze met media. Waarnemend president Irrgang is onder andere te gast bij de journalist van EenVandaag om uitleg te geven.

Collegeleden van de Algemene Rekenkamer Ewout Irrgang en Barbara Joziassse

Aan het eind van de middag is er een borrel bij de Rekenkamer. Daar zijn alle medewerkers die hebben meegewerkt aan het verantwoordingsonderzoek. Zij ontvangen daar hun gesprekspartners bij de ministeries en andere gasten. 's Avonds is er een afsluitend feest voor alleen de medewerkers van de Algemene Rekenkamer, ergens in Den Haag.

Stropdassen af

De stropdassen zijn af, de hoge hakken hebben plaatsgemaakt voor sneakers. Het is tijd voor ontspanning. Ook voor de medewerkers die 's ochtends tot hun grote schrik bericht hebben gekregen dat de koerier ziek was. De koerier die de rapporten voor de Kamer en de pers van het Lange Voorhout naar de Bezuidenhoutseweg moest rijden. Alles hebben ze bij de Algemene Rekenkamer tot in de puntjes georganiseerd en dan gaat het alsnog bijna mis. "Ik was wel even in paniek", zegt een medewerkster van de Algemene Rekenkamer terugkijkend op de ochtend. Maar toen gooide een collega de rapporten achter in haar eigen auto en bracht ze razendsnel zelf naar de Tweede Kamer. Uiteindelijk heeft niemand er veel van gemerkt. ●

Wat je moet weten over de Algemene Rekenkamer

Op 17 mei was het Verantwoordingsdag. De Algemene Rekenkamer heeft een belangrijke rol op Verantwoordingsdag. Maar wat is de Algemene Rekenkamer eigenlijk?

Krijgen we waar voor ons belastinggeld?

Op Verantwoordingsdag biedt de president van de Algemene Rekenkamer aan de Tweede Kamer een hele stapel rapporten aan. Daarin staat het verslag van het ‘verantwoordingsonderzoek’. Dat laat zien hoe alle ministers en staatssecretarissen het er in het afgelopen jaar van af hebben gebracht. Want dat is de taak van de Algemene Rekenkamer: om de rijksoverheid te controleren. De ministers weten dus heel goed wat de Algemene Rekenkamer is. Als zij fouten maken, wijst de Rekenkamer hen daarop. Misschien wordt daarom Verantwoordingsdag ook wel ‘woensdag gehaktdag’ genoemd. Ook de Tweede Kamer kent de Algemene Rekenkamer. Het onderzoek van de Algemene Rekenkamer helpt de Kamerleden het werk van het kabinet te beoordelen. Maar buiten de

Haagse wereld is de Algemene Rekenkamer minder bekend.

Financiën

De overheid ontvangt belastinggeld van burgers en bedrijven. De wet zegt op welke manier de overheid dat geld moet innen en mag uitgeven. De wet zegt ook dat de Algemene Rekenkamer moet controleren of de overheid zich daarbij aan de regels houdt. Of dat zo is, daarover brengt de Rekenkamer op Verantwoordingsdag in al die rapporten over al die ministeries verslag uit aan de Tweede Kamer. Die kan dan op basis van de beoordeling van de Algemene Rekenkamer beslissen om de ministers decharge te verlenen.

Zaken op orde

De Rekenkamer doet nog meer. Ze kijkt ook of de ministers hun zaakjes op orde hebben op hun ministerie. En ze onderzoeken of de

plannen die ministers maken uitpakken zoals ze waren bedoeld. Want je kunt als minister goeie ideeën hebben, soms blijken ze in de praktijk anders te werken. Een voorbeeld zijn subsidies. Ministeries geven subsidies aan organisaties om iets te bereiken. Zo heeft de minister voor Langdurige Zorg en Sport in 2022 € 179 miljoen betaald aan subsidies voor zorgorganisaties om stageplekken aan te bieden. De Algemene Rekenkamer kijkt dan of het is gelukt om dat doel te bereiken. Als dat niet zo is, kan ze bijvoorbeeld een minister aanbevelen geen geld meer uit te geven aan de subsidie.

De bevindingen van dit specifieke onderzoek staan ook in het verantwoordingsonderzoek dat op 17 mei aan de Tweede Kamer is gepresenteerd. Maar de Algemene Rekenkamer doet het hele jaar door onderzoek naar het beleid van ministers.

Over hun bevindingen schrijven de onderzoekers van de Algemene Rekenkamer rapporten. Die sturen ze aan de Tweede Kamer. Die kan dan een minister vragen om zijn beleid te veranderen. De Algemene Rekenkamer geeft geen politiek oordeel over de uitkomsten van haar onderzoek. Dat is niet haar taak.

Onafhankelijk

De Algemene Rekenkamer is onafhankelijk. Dat wil zeggen dat niemand de Rekenkamer kan opdragen om bepaald onderzoek te doen. En nog veel minder om te zeggen wat de uitkomst van een onderzoek moet zijn. De Tweede Kamer of een minister kan de Algemene Rekenkamer wel vragen om iets te

onderzoeken. Maar de Rekenkamer beslist zelf of ze dat een goed idee vindt of niet. De Algemene Rekenkamer doet onderzoek naar tientallen onderwerpen: van subsidies voor elektrisch rijden tot hoe de overheid omgaat met burgers die schulden hebben en de rol van de rijksoverheid bij de jeugdbescherming. Ze laat de gevolgen van beleid zien in de maatschappij, op straat, op de werkvloer. Ze geeft aanbevelingen aan ministers om zaken beter aan te pakken.

De rapporten van de Rekenkamer zijn voor iedereen te lezen op de website. Iedere belastingbetaler in Nederland kan zo zien of hij waar krijgt voor zijn geld. Op die manier wil de Rekenkamer bijdragen aan het vertrouwen van de maatschappij in de overheid.

Geschiedenis en organisatie

De Algemene Rekenkamer bestaat al meer dan 200 jaar. Het instituut werd in zijn huidige vorm in 1814 opgericht door koning Willem I. Sinds 1868 is het kantoor van de Algemene Rekenkamer gevestigd op het Lange Voorhout in Den Haag.

Bij de Algemene Rekenkamer werken bijna 300 mensen. Aan het hoofd van de Rekenkamer staat het college, dat uit 3 leden bestaat. De dagelijkse gang van zaken valt onder de verantwoordelijkheid van de secretaris.

De Rekenkamer werkt nauw samen met rekenkamers in andere landen en met de internationale en regionale organisaties van rekenkamers. ●

'Het verantwoordingsonderzoek is het hartritme van de Algemene Rekenkamer'

Miranda Pirkovski

Het verantwoordingsonderzoek is het hartritme van de Algemene Rekenkamer, het klopt continu, het is er altijd. Miranda Pirkovski is directeur verantwoordingsonderzoek en Jeanine Strijk is projectleider van het C-team, dat het verantwoordingsonderzoek in goede banen leidt. Een week voor Verantwoordingsdag voelen zij de hartslag duidelijk. Die is namelijk flink verhoogd.

In het voorjaar komt alles bij elkaar. Miranda Pirkovski: "Dan ben je met drie cycli tegelijk bezig", vertelt ze een kleine week voor Verantwoordingsdag. Bij de Algemene Rekenkamer trekken ze dan de eindsprint voor het verantwoordingsonderzoek over het afgelopen jaar. Miranda: "Het is een heel intensief proces. Als een cyclus bijna is afgerond, zoals nu, starten de teams de volgende alweer op. Tenslotte zijn we alweer bijna halverwege 2023." En straks komt de begroting voor 2024 er ook weer aan. Ook daar heeft de Algemene Rekenkamer een product bij: de begrotingsbrieven.

Jeanine Strijk

De Algemene Rekenkamer doet meer onderzoek dan het verantwoordingsonderzoek. Maar het VO, zoals de medewerkers het afkorten, is het 'hart' van de Rekenkamer zegt Miranda. "Het is onze wettelijke taak en het gaat het hele jaar door." Jeanine Strijk: "Een derde van de onderzoekers

houdt zich bezig met het verantwoordingsonderzoek. Op elk begrotingshoofdstuk zitten wel 10 mensen: voor onderzoek naar de resultaten van beleid, naar de bedrijfsvoering en naar de financiën.”

Zo vlak voor Verantwoordingsdag is zelfs meer dan de helft van de medewerkers van de Algemene Rekenkamer bezig met ‘V-day’. De presentatie van het verantwoordingsonderzoek vraagt namelijk veel georganiseer. Verantwoordingsdag bestaat pas sinds 2000. Voorheen kwamen de jaarverslagen van het Rijk, inclusief het oordeel van de Algemene Rekenkamer, in het najaar naar de Tweede Kamer. Op verzoek van de Kamer is dat moment naar voren gehaald. Het is een belangrijk, officieel moment in het politieke jaar geworden. Miranda: “Buitenlandse rekenkamers zijn jaloers dat wij zo’n zichtbaar moment hebben. ‘Dat hebben jullie goed gedaan’, zeggen ze tegen ons.”

Niet alleen de timing van het verantwoordingsonderzoek is veranderd. Het onderzoek zelf is met zijn tijd meegegaan, vertelt Jeanine. Vroeger zaten de onderzoekers van de Algemene Rekenkamer alleen achter boeken en dossiers. Nu gaan ze er veel meer op uit. Jeanine: “We proberen nieuwe methoden te vinden om onderzoek zo efficiënt mogelijk te doen. Tenslotte worden wij betaald van belastinggeld.”

Verantwoordingsdag: een zichtbaar moment waar buitenlandse rekenkamers jaloers op zijn

Het onderzoek van de Rekenkamer is ook maatschappelijk belangrijker geworden. Wat er ‘supersterk’ aan is, zegt Miranda, is dat het zo consistent is. “Elk jaar meten we onderwerpen op dezelfde manier, zowel per departement als rijksbreed. Wij schieten niet op een onderdeelje, dat doet iedereen al. Wij kijken waarom dingen elk jaar weer goed of fout gaan. Waarom doet het ene departement het altijd beter dan het andere?” Dat overzicht, die vaste structuur of aanpak zijn belangrijk in een maatschappij waar veel onrust te zien is, zegt ze. “Wij kunnen rust brengen, daarom is dat VO zo mooi. Het VO is een ritueel en we hebben rituelen nodig. Het VO sluit de begrotingscyclus af. Er zit een structuur in, een cadans.”

Ook inhoudelijk doen de onderzoeken van de Algemene Rekenkamer ertoe. Miranda: "Je kunt echt iets in gang zetten, impact hebben op meerdere gebieden. Denk aan ons onderzoek naar algoritmes. De hele wereld kijkt mee wat Nederland op dat terrein doet. Hetzelfde geldt voor integrale verslaggeving: duurzaamheid betrekken in je onderzoek."

De Algemene Rekenkamer draagt zo echt iets bij aan de maatschappij, zegt Miranda. Ze levert voorspelbaarheid en stabiliteit. Als er een nieuw kabinet aantreedt, wil het weten wat de Rekenkamer in de loop der jaren over verschillende onderwerpen heeft gezegd. "Dan hebben wij als enige het overzicht." Zo is de Rekenkamer een 'anker' voor het kabinet, zegt ze. Ook de Tweede Kamer leunt op de Rekenkamer. Je ziet dat bijvoorbeeld bij parlementaire enquêtes. Miranda: "Dan komen ze vragen wat onze onderzoeken daarover hebben opgeleverd. Wij leveren dan een samenvatting of overzicht. Het mooie is dat wij als enige onafhankelijk zijn, we vallen niet onder het bewind van een minister, we blijven altijd bij de feiten. We laten zien wat de feiten en de cijfers zeggen, we interpreteren niet."

"We laten zien wat de feiten en cijfers zeggen"

In die zin functioneert de rijksoverheid echt anders dan een bedrijf, benadrukt ze. Het werk van de Rekenkamer speelt zich af in de 'politieke kern'. Voor de medewerkers is de rol die zij hebben wel eens spannend. Hun werk is voor iedereen zichtbaar. Het bestaat uit het 'vertalen' van 'heel ingewikkelde informatie'. Dat kost veel tijd.

Jeanine: "Die tijd is nu eenmaal nodig. Wij waarborgen dat feiten zijn geverifieerd, endat ministeries krijgen altijd de kans om feiten aantoonbaar te weerleggen voordat we iets publiceren. ons onderzoek is afgestemd met de verantwoordelijke bewinds- personen. We gooien niet zomaar een rapportje over de schutting." •

Verantwoordingsonderzoek, een belangrijke taak

Op elke derde woensdag in mei legt het kabinet verantwoording af aan de Tweede Kamer over het beleid en de financiën in het afgelopen jaar. We noemen die dag Verantwoordingsdag. De Algemene Rekenkamer doet elk jaar onderzoek naar de verantwoording door het kabinet: het verantwoordingsonderzoek.

Bijna iedereen kent Prinsjesdag. De koning legt dan in de Troonrede uit wat de plannen van de regering voor het komende jaar zijn. Die plannen kosten geld. Anderhalf jaar later legt het kabinet verantwoording af aan de Tweede Kamer. Op Verantwoordingsdag, de derde woensdag in mei, komt de minister van Financiën in de Kamer uitleggen hoe het uiteindelijk écht is gegaan met de plannen en het geld in het vorige jaar.

Grondwet

In de Grondwet staat: 'De Algemene Rekenkamer is belast met het onderzoek van de ontvangsten en uitgaven van het Rijk.' Daarom onderzoekt de Algemene

Rekenkamer voor Verantwoordingsdag of de ministers het belastinggeld van burgers en bedrijven volgens de regels hebben ontvangen en of ze het 'zinnig, zuinig en zorgvuldig' hebben uitgegeven.

Verklaring van goedkeuring

Voor haar onderzoek baseert de Algemene Rekenkamer zich op de jaarverslagen van de ministeries, op het Financieel Jaarverslag van het Rijk en op de rapporten die de interne accountant van het Rijk, de ADR, heeft gemaakt. De onderzoekers gaan ook op pad: ze praten met mensen bij ministeries en organisaties. En ze bestuderen andere stukken en verslagen. Over de uitkomsten van het onderzoek schrijft de Rekenkamer voor elk hoofdstuk van de begroting een apart rapport. Er is dus een rapport voor elk ministerie, maar bijvoorbeeld ook een voor het begrotingshoofdstuk de Koning en voor verschillende fondsen, zoals het Mobiliteitsfonds. Daarnaast publiceert de Rekenkamer een rapport over het totale plaatje: de Staat van de rijksverantwoording.

Daarin staat onder andere een 'verklaring van goedkeuring'. Zonder de verklaring van de Algemene Rekenkamer kan het vorige begrotingsjaar niet worden afgerond.

Meer onderzoek

De Algemene Rekenkamer onderzoekt dus of de ministers het geld volgens de regels hebben geïnd en uitgegeven. Maar dat is niet alles. De Rekenkamer kijkt ook of de ministers hun zaken op hun ministerie goed hebben geregeld. Zo kijken de onderzoekers van de Rekenkamer bijvoorbeeld of de ministeries zich wel houden aan de regels wanneer ze goederen inkopen of personeel inhuren. Want voor de overheid gelden strenge regels op dat gebied. De Algemene Rekenkamer onderzoekt ook of de computersystemen op de ministeries wel goed beveiligd zijn.

Ministers maken bovendien plannen, ofwel beleid. Daarmee proberen ze problemen op te lossen zoals files of een tekort aan werknemers in het onderwijs en de zorg. De Algemene Rekenkamer onderzoekt of het beleid van de ministers het resultaat oplevert dat zij voor ogen hadden. Want het kan gebeuren dat beleid anders uitpakt dan het was bedacht. Dan gaat er veel belastinggeld naar een plan dat niet werkt. Daar wijst de Algemene Rekenkamer de ministers dan op.

Iedereen kan op de website van de Algemene Rekenkamer lezen wat het verantwoordingsonderzoek heeft opgeleverd. Bijna alles staat erop. Bijna. Want de Rekenkamer doet ook onderzoek naar zaken die geheim moeten blijven. Dan gaat het bijvoorbeeld om zaken van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Het zou een risico kunnen zijn voor Nederland of de Nederlandse bondgenoten om die zaken te publiceren. De rapporten daarover worden dus niet op de website gezet.

Met haar onderzoek geeft de Algemene Rekenkamer inzicht aan de Tweede Kamer in hoe de rijksoverheid functioneert en presteert. Dat is een belangrijke taak. ●

Uitkomst verantwoordingsonderzoek 2022: Rijk niet klaar om volgende crises op te vangen

In 2022 hield de rijksoverheid zich beter aan de regels bij de besteding van geld dan in de coronacrisisjaren 2020 en 2021. Tegelijk hebben 10 van de 12 ministeries hun financiële administratie niet op orde. Op grond van het verantwoordingsonderzoek over 2022 trekt de Algemene Rekenkamer de conclusie dat het Rijk niet klaar is om volgende crises te op te vangen.

Bij de overhandiging van de rapporten aan de voorzitter van de Tweede Kamer zei de waarnemend president van de Algemene Rekenkamer, Ewout Irrgang, dat 'het ijs dun is, te dun'. "Als we weer in een crisis zoals de coronacrisis terechtkomen, dan is de kans groot dat we meteen wéér door het ijs zakken met het zorgvuldig uitgeven van publiek geld."

Werk aan de winkel

Dat ministers netjes kunnen uitleggen hoe zij het belastinggeld hebben besteed, is belangrijk voor het vertrouwen van burgers in de politiek. De Rekenkamer zegt daarom dat de cijfers over de rijksverantwoording beter zijn dan een jaar geleden, maar dat er nog steeds werk aan de winkel is voor de ministers.

Want op veel ministeries gebeurt de inkoop van goederen en diensten en de inhuur van personeel niet zoals het hoort. Regelmatig maakten ministeries fouten bij aanbestedingen. Of konden ze niet aantonen dat ze de ingekochte goederen ook echt hebben ontvangen.

In de coronajaren hebben verschillende ministeries voorschotten gegeven aan bedrijven en instellingen, die zonder die steun niet konden blijven voortbestaan.

De minister van Financiën (links) praat na met waarnemend president van de Algemene Rekenkamer

Of ze daarbij de regels goed naleefden, is pas achteraf te controleren. Nu blijkt dat ministers dat niet altijd meer kunnen aantonen. Het gaat om veel geld, € 94,1 miljard aan afgerekende voorschotten in 2022. Van bijna 6% hiervan, € 5,6 miljard, is niet zeker of de regels zijn gevolgd. De Algemene Rekenkamer vindt dat ernstig. Zij erkent dat de maatregelen om de coronacrisis te bestrijden onder hoge druk tot stand kwamen. Maar het gaat over geld van burgers en bedrijven. Die mogen ervan uitgaan dat het juiste bedrag op de juiste plek terecht is gekomen.

Dit is een van de redenen waarom de Algemene Rekenkamer bij haar goedkeuring van de rijksrekening een kritische kanttekening heeft geplaatst. Zij heeft de rijksoverheid en het parlement gevraagd hier aandacht aan te schenken. En er bij de opzet van nieuwe, vergelijkbare regelingen voor te zorgen dat achteraf kan worden vastgesteld of geld volgens de regels is besteed.

Best knap

Dit is ook tijdens een crisis, die vraagt om snel handelen, niet onmogelijk. Dat heeft onder anderen de minister van SZW bewezen. Die voerde begin 2020 in 3 weken tijd een steunmaatregel in voor bedrijven, die gedurende de coronacrisis enkele malen is herhaald. De gelden die daarin omgingen kan de minister achteraf goed verantwoorden. Daarom zei waarnemend president Irgang in zijn toespraak voor de Tweede Kamer: "Dat vinden wij stiekem best knap."●

Een onmisbaar rapport: de Staat van de rijksverantwoording

De rijksoverheid legt elk jaar op Verantwoordingsdag verantwoording af over de financiën en het beleid in het afgelopen jaar. Elk ministerie brengt daarvoor een eigen jaarverslag uit. Het Rijk als geheel brengt het Financieel Jaarverslag van het Rijk uit. De Algemene Rekenkamer onderzoekt alle jaarverslagen en brengt daarover aparte rapporten uit. Ook de Rekenkamer komt met één overkoepelend rapport: de Staat van de rijksverantwoording.

Een organisatie die geld uitgeeft moet daarover in elk geval één keer per jaar verantwoording afleggen. Een voetbalclub doet dat aan de leden, een goededoelenorganisatie aan de donateurs en een groot bedrijf aan de aandeelhouders. Bij de rijksoverheid gaat veel geld om. Zo gaf het Rijk in 2022 € 324,7 miljard uit en ontving het € 347,8 miljard. Over zijn inkomsten, uitgaven en verplichtingen (afspraken die in de toekomst geld kosten) legt het Rijk verantwoording af aan het parlement. En daarmee dus indirect aan de belastingbetalers.

Decharge

Wanneer het Rijk verantwoording heeft afgelegd, kan de Tweede Kamer 'decharge' verlenen aan iedere minister. Dat betekent dat zij officieel goedkeurt hoe de minister in het afgelopen begrotingsjaar de financiën heeft afgehandeld op haar of zijn ministerie. De Tweede Kamer kan ook voorwaarden verbinden aan de decharge, of geen decharge verlenen. Dat laatste gebeurt bijna nooit. Als decharge is verleend, is het Rijk niet langer verantwoordelijk voor de financiën in dat jaar. Daarmee is het begrotingsjaar afgerond.

Verklaring van goedkeuring

Om decharge te kunnen verlenen, moeten de Tweede Kamerleden weten of de ministers hun werk goed hebben gedaan. Daarvoor kunnen ze de jaarverslagen lezen. Maar ze krijgen ook hulp van de Algemene Rekenkamer. Onderzoekers van de Algemene Rekenkamer bestuderen onder andere alle jaarverslagen. Ze doen ook nog ander onderzoek. Op basis daarvan geeft het college van de Algemene Rekenkamer een 'verklaring van goedkeuring' in de *Staat van de rijksverantwoording*. Zonder die verklaring kan de Tweede Kamer de ministers geen decharge verlenen. Zo staat het in de *Staat van de rijksverantwoording 2022*:

'Wij verlenen goedkeuring aan de rijksrekening en -saldi-balans die zijn opgenomen in het Financieel Jaarverslag van het Rijk 2022. Van de € 324,7 miljard aan uitgaven is 99,42% rechtmatig [volgens de regels, AR] en van de € 347,8 miljard aan ontvangsten 99,83%. Van de € 373,0 miljard aan verplichtingen is 98,76% rechtmatig. Gegeven de overschrijding van de tolerantiegrens bij de verplichtingen en de omvang van de onrechtmatigheden in de afgerekende voorschotten, plaatsen wij een kritische kanttekening bij onze goedkeuring.'

Onmisbaar

De Algemene Rekenkamer moet een verklaring van goedkeuring geven, maar ze kan er wel bij zetten dat ze kritisch is. En de *Staat van de rijksverantwoording* is dus een onmisbaar rapport. Want zonder de verklaring van goedkeuring die erin staat, kunnen de ministers geen decharge krijgen en kan het begrotingsjaar niet worden afgesloten.●

“Het gaat erom dat we samen zorgen dat ministeries beter functioneren”

De Algemene Rekenkamer oordeelt in het verantwoordingsonderzoek soms streng over fouten op ministeries. Fouten kunnen namelijk leiden tot problemen voor burgers. Of tot niet zorgvuldig omgaan met belastinggeld.

Sommige organisaties volgt de Rekenkamer al jaren. Een daarvan is de Belastingdienst. Dat is een grote organisatie, waar veel mensen werken, en daar bestaat dus een risico op fouten, zegt Freek-Jan Toevank. Hij is bij de Algemene Rekenkamer projectleider voor het verantwoordingsonderzoek bij het Ministerie van Financiën, waaronder de Belastingdienst valt.

Verouderde IT

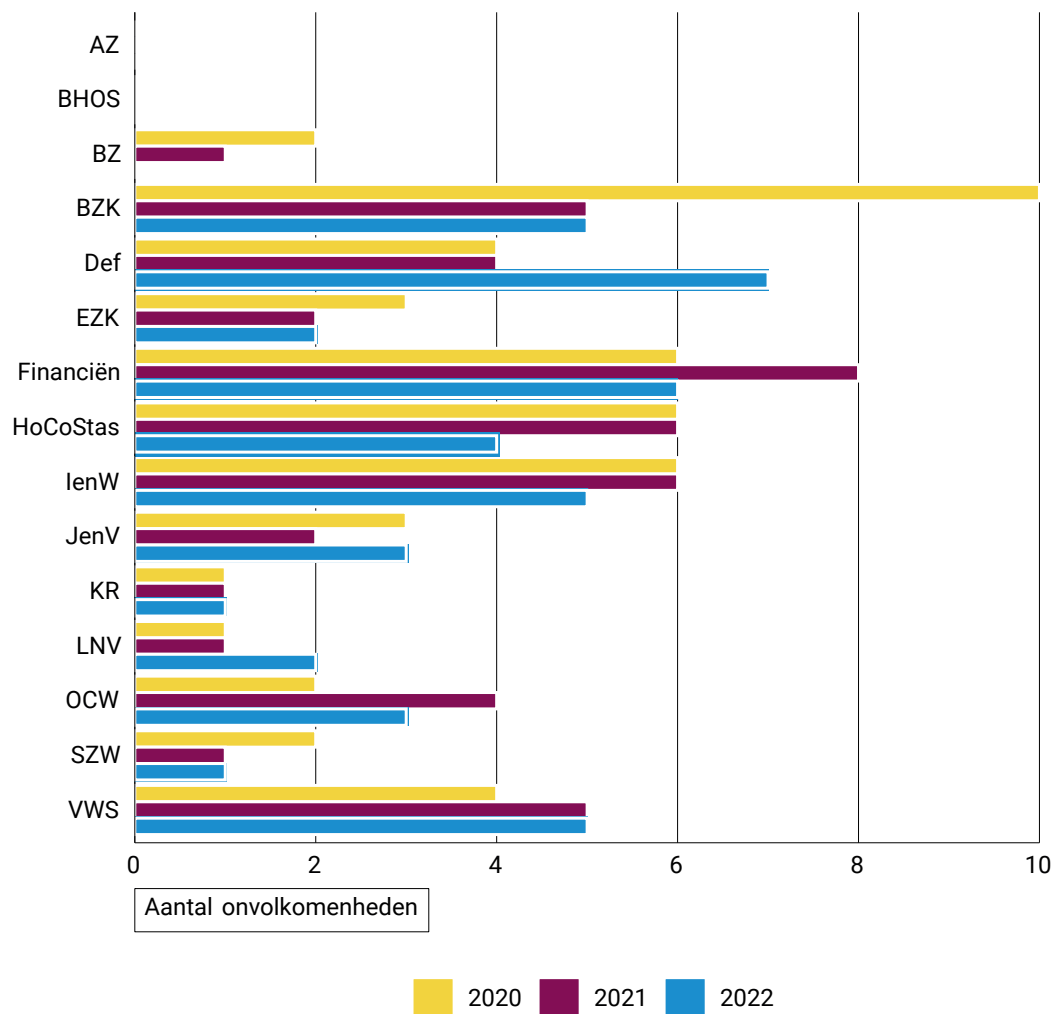
Een hardnekkig probleem bij de Belastingdienst is dat van verouderde IT-systemen. Een deel daarvan is nu vervangen. Maar een paar grote systemen nog niet, onder andere dat voor de btw. Freek-Jan: “Het systeem voor de btw is van 1982, op zich is het best knap dat dat nog draait. Ze werken er hard aan maar het is ingewikkeld. Als het simpel was, hadden ze het allang opgelost.”

Een ‘onvolkomenheid’

Zaken als verouderde IT en inkoopproblemen vallen onder de bedrijfsvoering. Dat is een van de zaken waarnaar de Algemene Rekenkamer in het verantwoordingsonderzoek kijkt: is hoe ministeries hun eigen zaken hebben geregeld. Als daar een probleem is, kan de Algemene Rekenkamer dat een ‘onvolkomenheid’ noemen. Bijvoorbeeld als een ministerie zich niet aan de regels houdt bij inkopen.

De Rekenkamer legt op haar website uit wat een onvolkomenheid is. Als de dienstverlening door het ministerie tekortschiet, als werkzaamheden niet goed worden uitgevoerd en als burgers of bedrijven daar last van hebben, spreekt de Rekenkamer van een onvolkomenheid. Als het probleem groot is, ernstige gevolgen heeft of lang duurt, noemt de Rekenkamer het een ernstige onvolkomenheid. Zo'n oordeel van de Algemene Rekenkamer weegt zwaar bij ministeries.

Veel ministeries wisten onvolkomenheden in 2022 op te lossen

Een team dat onderzoek doet en fouten ontdekt bij een ministerie schrijft daarover een 'nota van bevindingen' en laat die aan het ministerie lezen. Dat mag erop reageren. Daarna vult het onderzoeksteam een zogenaamd wegingsschema in. Dat is een lijst met vragen waaruit blijkt of een probleem zo ernstig is dat het een onvolkomenheid moet worden genoemd. Vervolgens kijkt een team van specialisten van de Rekenkamer naar het wegingsschema. Als de twee teams het eens zijn, is de beslissing snel genomen. Anders komt het geval ter sprake in de 'wegingsvergadering'. Daar bespreken de directeurs van de Rekenkamer, het

onderzoeksteam en het gespecialiseerde team het probleem om tot een uitspraak te komen. Daarna gaat het resultaat als advies naar het college dat het definitieve oordeel geeft.

Geen scorebord

De Algemene Rekenkamer beslist dus heel zorgvuldig over elke onvolkomenheid. Toch kijkt de buitenwereld vooral naar hoeveel onvolkomenheden er worden vastgesteld. Freek-Jan vindt het belangrijk om te zeggen dat de Belastingdienst het niet per se slechter doet dan 'andere clubs'. Freek-Jan: "Je moet oppassen dat het geen scorebord wordt. Zo heeft het Ministerie van Financiën nu 3 onvolkomenheden op inkoop. Dat komt ook doordat Toeslagen en Douane aparte directies zijn geworden. Anders was het er waarschijnlijk 1 geweest. Je moet naar de inhoud kijken. Bovendien hebben ze 2 andere onvolkomenheden op inkoop weten op te lossen."

Maar er werden in 2022 nog te veel fouten gemaakt bij inkoop. Daardoor bestaat er een kans dat er sprake is van vriendjespolitiek. "Daar zijn op dit moment geen aanwijzingen voor", zegt Freek-Jan. Waar het om draait, vindt hij, is dat ze het op het ministerie zelf belangrijk vinden dat de burger vertrouwen heeft in de overheid. "Het gaat erom dat we er samen voor zorgen dat de ministeries beter functioneren. Dat ze zinnig, zuinig en zorgvuldig met het geld van burgers en bedrijven omgaan. Dat is het belangrijkste. Het beste is als ministeries zelf constateren dat er fouten zijn gemaakt. Maar als zij het niet doen, is het goed dat wij dat doen."

Dat er al dingen verbeteren bij de Belastingdienst, is niet alleen een verdienste van de Tweede Kamer, die de bewindslieden erop aanspreekt dat de problemen moeten worden opgelost. Het komt ook doordat er een goede afdeling financieel-economische zaken bij het ministerie zit. "Daar vinden ze het niet leuk wat we zeggen, maar ze zien wel dat wij de vinger op de zere plek leggen. Ze hebben nu een goed proces ingericht. Ze zeggen: waar staan we en waar vindt de AR dat we zouden moeten staan?" Een afdeling financieel-economische zaken die problemen wil aanpakken is onmisbaar, zegt Freek-Jan. Ook de staatssecretarissen van Financiën bemoeien zich regelmatig met het oplossen van de onvolkomenheden. "Zo laten ze van bovenaf zien dat ze het belangrijk vinden." •

Het verantwoordingsdebat

Kort na Verantwoordingsdag houdt de Tweede Kamer het verantwoordingsdebat. Dan bespreken de Kamerleden het jaarverslag van het kabinet en het rapport daarover van de Algemene Rekenkamer. Het is een belangrijk debat voor de Tweede Kamer in haar rol als controleur van de regering.

De Kamerleden bespreken onder meer de resultaten van het beleid van het kabinet. Daarbij maken ze gebruik van het onderzoek van de Rekenkamer. Dat laat bijvoorbeeld zien of het beleid wel goed doordacht is. Directeur verantwoordingsonderzoek Miranda Pirkovski van de Algemene Rekenkamer: “Wij zeggen: wat je aan de voorkant niet goed regelt, heeft effect op het resultaat. Als de conclusie van een beleidsonderzoek is dat daar problemen zitten, kan daar in de volgende cyclus rekening mee worden gehouden.

Kamerleden kunnen daar met de minister over praten in het verantwoordingsdebat. Daar worden soms scherpe discussies gevoerd.”

Het eerste verantwoordingsdebat is plenair. Dat wil zeggen dat alle Kamerleden eraan mee kunnen doen.

Later bespreken ze de afzonderlijke jaarverslagen van de ministeries in de Kamercommissies die zich met dat specifieke onderwerp bezighouden. De Algemene Rekenkamer geeft van tevoren briefings over haar onderzoeken aan de Kamercommissies die dat willen. Daarin legt zij de uitkomsten van haar onderzoeken uit. Zo kunnen de leden van de Kamercommissies zich goed voorbereiden op de debatten met de ministers.●